

N:o 148.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne; gifven Stockholms slott den 9 april 1907.

Under åberopande af bilagda i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå Riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF.

Albert Petersson.

Förslag

till

LAG

angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

För Nedan-Siljans, Ofvan-Siljans och Väster-Dals fögderier samt Envikens och Svärdsjö socknar i Kopparbergs län, för Ofvanåkers, Voxna, Los, Färila, Ramsjö och Hassela socknar samt Hamra kapellag i Gäfleborgs län äfvensom för Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län förordnas som följer:

1 §.

Finnes å fastighet på landet, tillhörig enskild, åker och äng af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, må fastigheten ej så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras, och ej heller för jordbruket nödiga byggnader bortföras eller lämnas att förfalla.

2 §.

Uppsikt öfver att fastighet ej så vanvårdas, som i 1 § förmåles, tillkommer särskild af Konungen för hvarje län tillsatt kommission, benämnd jordbrukskommission och bestående af ordförande och två ledamöter, hvilka samtliga utses för en tid af tre år.

3 §.

Där på grund af inkommen anmälan eller eljest kommissionen finner skälig anledning antaga, att jordbruk, i strid mot bestämmelserna i 1 §, är utsatt för vanvård, äger kommissionen att till företagande af syn å fastigheten förordna tre gode män, hvilka utses bland dem, som i orten äro valde till nämndemän eller till ledamöter i ägodelningsrätt eller till

gode män vid landtmäteriförrättning. Till syneman må ock, där så finnes lämpligt, väljas landtbruksingeniör, länsagronom eller jordbrukskonsulent.

De sålunda utsedde synemännen skola å stället undersöka förhållandet och däröfver till kommissionen afgifva redogörelse jämte förslag till de åtgärder, som för vanhäfdens afhjälpande må finnas nödiga.

4 §.

Finner kommissionen efter öfvervägande af synemännens utlåtande, att fastighet i strid mot denna lag vanvårdats, söke kommissionen med ägaren träffa skriftlig öfverenskommelse, hvarigenom denne åtager sig att inom viss tid, högst fyra år, vidtaga erforderliga åtgärder till vanhäfdens afhjälpande.

Kan ej sådan öfverenskommelse träffas, äger kommissionen att vid domstol i den ort, där jorden ligger, anhängiggöra och utföra talan mot jordägaren.

5 §.

Har jämlikt 4 § talan blifvit till domstol instämd, äger domstolen föreskrifva de åtgärder, som erfordras för vanhäfdens afhjälpande, samt förelägga ägaren viss skälig tid, dock ej öfver fyra år, inom hvilken samma åtgärder skola vara vidtagna.

6 §.

Eftersätter jordägare hvad han enligt 4 § åtagit sig eller enligt 5 § förklarats skyldig utföra, böte minst två hundra, högst två tusen kronor.

7 §.

Har, efter det åtagande enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § skett, fastigheten genom köp, byte eller gåfva öfvergått till ny ägare, svare likväl den förre ägaren för åtagandets eller föreläggandets fullgörande, där ej med jordbrukskommissionens medgifvande ansvarigheten af nye ägaren öfvertagits.

8 §.

Hvad i 3, 4 och 5 §§ stadgats äger ej tillämpning, där jordägaren finnes vara på grund af fattigdom eller annan giltig orsak urständsat att afhjälpa vanhäfdens.

Har jordägare, efter det åtagande enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § ägt rum, af orsak nu sagts varit urståndsatt att fullgöra åtagandet eller föreläggandet, må han ej till böter fallas.

9 §.

Anser jordbrukskommissionen, att tillämpning af den i 6 § stadgade bötespåföljd bör äga rum, uppdrage åt allmän åklagare att utföra åtalet. Utan uppdrag, som nu sagts, må dylikt åtal ej af allmän åklagare anhängiggöras. I sammanhang med åtalet skall jämväl framställas yrkande om det nya föreläggande i afseende å vanhäfvens afhjälpande, som med afseende å fastighetens tillstånd vid tillfället må finnas befogadt.

10 §.

Af böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla tre fjärdedelar kronan och en fjärdedel åklagaren. Böter, som nu sagts, må, i händelse af bristande tillgång till deras gäldande, ej till frihetsstraff förvandlas.

11 §.

För syneförrättning njute synemännen ersättning enligt hvad särskildt stadgas.

Har öfverenskommelse enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § ägt rum, vare jordägaren skyldig gälda kostnaden för den i ärendet enligt 3 § förrättade syn.

12 §.

Mål, som enligt denna lag vid domstol anhängiggöres, skall behandlas i den för brottmål stadgade ordning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1908; dock att lagen ej må tillämpas med afseende å fastighet, som genom aftal träffadt före nämnda dag är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse af fastighetens vanvårdande kan från nyttjanderätten skiljas.

Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementetsärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott lördagen den 3 november 1906.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Statsråden TINGSTEN,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
DYRSSEN,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
JUHLIN,
SWARTZ.

T. f. chefen för justitiedepartementet statsrådet Hederstierna anförde i underdånighet:

»Uti det underdåniga betänkande, som den 27 oktober 1904 afgifvits af kommittén för utredande af frågan, huruledes den själfägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne må kunna vidmakthållas och stärkas och jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar befrämjas, har kommittén fäst uppmärksamheten på den afsevärda utsträckning, i hvilken den uti trävaruindustriens besittning befintliga jordbruksjorden för närvarande lämnas utan egentlig eller åtminstone utan tillfredsställande skötsel; och kommittén har påvisat de sociala och ekonomiska olägenheter, som äro förenade därmed, att på detta sätt en stor del af de förut i bondehand befintliga, numera af trävarubolagen och enskilda sågverksägare förvärfvade hemmanen lämnas att återgå till naturtillståndet och därigenom göras fullständigt oanvändbara såsom verksamhetsfält för en jordbrukande befolkning. Denna benägenhet hos trävarurörelsens idkare att nedlägga jordbruket å en del af sina hemman har kommittén ansett efter all sannolikhet komma att ökas, därest vissa af kommittén föreslagna nya bestämmelser om ägostyckning och arrende af jord inom

de nordligare delarna af riket komme att blifva upphöjda till lag; och för att i någon mån förhindra denna betänkliga utveckling har kommittén trots ett ingripande från statens sida vara af nöden samt i sådant syfte framlagt ett förslag till *lag innefattande bestämmelser till förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne.*

Öfver detta lagförslag hafva underdåniga yttranden afgifvits af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i de sex norra länen äfvensom af landbruksstyrelsen.»

Efter att hafva redogjort såväl för kommitténs förslag som för de i anledning däraf inkomna underdåniga yttranden anförde föredraganden vidare:

»Att det är en angelägenhet af vikt att söka förekomma, det den af ålder upptagna jordbruksjorden inom våra nordligaste landsändar genom ägarnes försummelse, likgiltighet eller öfvervägande intresse för trävarurörelse råkar i sådan vanvård, att dess afkastningsförmåga såsom jordbruksjord för framtiden äfventyras, därom lär icke kunna råda mer än en mening. Kommittén har också härom varit enig, om ock med afseende på den föreslagna lagens detaljbestämmelser mindre skiljaktigheter inom kommittén förports. Samtliga öfver förslaget hörda myndigheter hafva likaledes uttalat sig för behöfligheten af en lag i förevarande syfte eller åtminstone förklarats icke vilja afstyrka en lagstiftning i antydda riktning.

Att staten icke med likgiltighet kan åse, att den enskilde jordägaren på sådant sätt förfogar öfver sin jord, att densamma för stundens vinst väsentligt nedsättes i sin framtida produktionsförmåga, är en grundsats, som redan tagit sig uttryck i lagstiftningen, särskildt genom 1903 års skogslagar. Den nu föreslagna lagen, som i väsentliga delar är en efterbildning af 1903 års lag angående vård af enskilda skogar, tillämpar på jordbruksjorden det betraktelsesätt, som nämnda lag gör gällande med afseende på skogsmarken.

Då af nu nämnda anledningar lagförslaget synt mig förtjänt af uppmärksamhet, har jag låtit detsamma inom justitiedepartementet ytterligare öfverses, därvid hänsyn jämväl tagits till de anmärkningar mot förslaget, som blifvit framställda såväl af reservanter inom kommittén som af de öfver förslaget hörda myndigheterna, i den mån dessa anmärkningar synt mig beaktansvärda.

De förändringar förslaget vid denna bearbetning undergått äro, från sedt rena redaktionsändringar, följande.

I fråga om lagens tillämplighetsområde afser förslagens 1 § att inskränka detsamma till jord, tillhörig bolag, förening för ekonomisk verk-

samhet eller enskild person, som ej å fastigheten har sitt bo och hemvist samt uppenbarligen besitter densamma hufvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsafkastningen, eller, i stort sedt, den i trävaruindustriens besittning varande jorden. Härvid må visserligen medgifvas, att det hittills endast varit på denna jord de antydda missförhållandena i någon betänkligare grad framträdt. Men då lagen grundar sitt berättigande på den skada för det allmänna, som förorsakas af en svårare vanhäfd, samt denna skada är lika stor, i hvars hand än det vanhäfdade hemmanet må befinna sig, synes mig följdriktigheten kräfva att, såsom af reservanter inom kommittén samt af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västernorrlands och Norrbottens län påyrkats, lagen utsträckes att gälla all i enskild ägo varande jord. Detta principiella beriktigande torde kunna göras utan att lagen därigenom i sin praktiska tillämpning får någon väsentligt ändrad betydelse, ty ringa anledning synes vara att befara, det andra än trävaruindustriens idkare kunna finna det med sin förmån förenligt att försumma jordbruket å sin jord till den grad att vanhäfd föreligger i den utsträckning den föreslagna lagen för sin tillämplighet förutsätter. Dock torde i ett fall ett undantag från lagens tillämpning vara berättigadt. Där en jordägare på grund af ekonomiskt obestånd eller af annan giltig orsak är urståndsatt att afhjälpa det lägervall, hvaruti hans hemman, kanske af samma orsak, råkat, vore det obilligt att mot honom företaga den i lagen föreskrifna procedur, som då skulle innebära, att han vid strängt ansvar förelades att vidtaga åtgärder, som det vore honom omöjligt att utföra.

enlighet med hvad sålunda anförts har 1 §:ns hufvudregel i afseende å lagens tillämplighet modifierats, hvarjämte det antydda undantaget inarbetats i förslaget såsom en särskild paragraf (§ 7).

Utom de särskilda länsvis tillsatta kommissioner, som enligt förslaget skulle öfva uppsikt öfver lagens efterlefnad, anlitar förslaget för samma ändamål äfven sockenvis utsedda jordbrukskommittéer. Dessa jordbrukskommittéer, hvilkas hufvuduppgift ligger inom området för ett annat af de i kommittébetänkandet intagna lagförslagen, men som af kommittén pålagts äfven förevarande öfvervakande verksamhet såsom en biuppgift, synas emellertid ensamt för den nu ifrågavarande kontrollen knappast behöfliga. Såsom förhållandena utvecklat sig i norra Sverige, synes man icke behöfva hysa någon fruktan, att icke äfven utan biträde af dylika sockenkommittéer förekommande fall af vanvård, särskildt å trävaruindustriens hemman, komma att blifva hos jordbrukskommissionen anmälda. Ur förslaget har alltså stadgandet om jordbrukskommittéernas biträde fått utgå.

Enligt kommittéförslagens 4—6 §§ skall jordägare, som eftersätter åtagande eller föreläggande att afhjälpa vanhäfd, för denna underlåtenhet

fällas till böter från och med fem hundra till och med två tusen kronor, och dessa böter skola enligt 8 § i händelse af bristande tillgång förvandlas enligt allmän strafflag. Detta system har i det föreliggande förslaget utbytt mot ett med det vanliga förfarandet i liknande fall mera öfverensstämmande tillvägagångssätt eller att i själfva åtagandet eller föreläggandet bestämmes det vite, med hvilket underlåtet fullgörande bestraffas. Såsom en konsekvens af den ofvanberörda grundsatsen, att en af ekonomiska skäl beroende oförmåga att afhjälpa befunnen vanhäfd bör fritaga ägaren från lagens tillämpning, har i det föreliggande förslaget föreskrifvits, att vite, till hvars gäldande tillgång saknas, icke må till frihetsstraff förvandlas. Genom den sålunda vidtagna förändringen vinnes bland annat den fördel, att vite kan åläggas ett bolag och af bolaget såsom sådant utdömas, utan att man behöfver inlåta sig på den ofta svårlösta frågan, hvilka enskilda personer, som i ett föreliggande fall bära det kriminalrättsliga ansvaret för bolagets handlande.

Då det af kommittén föreslagna bötesminimum fem hundra kronor syntes väl högt, har i det föreliggande förslaget vitets minimibelopp sänkts till två hundra kronor, i sammanhang hvarmed den åklagaren tillkommande andel af utdömdt vite ansetts böra något höjas eller från en tiondel till en fjärdedel.

Enligt motivererna till kommittéförslaget skall jordägare, som enligt 4 § åtagit sig eller enligt 5 § förelagts att afhjälpa vanvård, anses ansvarig för detta åtagandes eller föreläggandes fullgörande, äfven om fastigheten under anståndstiden ombytt ägare. Denna regel, som lär ansetts nödig för att förekomma lagens kringgående, är emellertid svårligen berättigad i andra fall än då, såsom vid köp, byte eller gåfva, ägaren har i sin makt att vid fastighetens öfverlåtande träffa sådant förbehåll, att den förre ägaren trots öfverlåtelsen har rätt eller den nye ägaren plikt att vidtaga de åtgärder, som ännu återstå för vanhäfdens afhjälpan. Då egendom däremot genom t. ex. dom eller expropriation öfvergår från en ägare till en annan skulle regelns tillämpning uppenbarligen innebära en obillighet. Måste af denna anledning den antydda regeln något inskränkas, är det jämväl utan tvifvel lämpligt att tillåta, det ansvarigheten under vissa mot missbruk betryggande former må öfverflyttas från den ursprungligen förelagde till ny ägare. Detta synes utan våda kunna medgifvas, om de båda ägarne därom äro ense och jordbrukskommissionen sådant medgifver. Sistnämnda förbehåll är afsedt att hindra, det egendomen afsiktligt öfverlåtes till någon, som på grund af ekonomiskt obestånd är oförmögen att fullgöra föreläggandet, och medför äfven den fördelen, att alla förändringar i ansvarigheten bringas till jordbrukskommissionens kännedom. I öfverensstämmelse med

nu antydda grundsatser har ett särskildt stadgande i ämnet fått inflyta i det föreliggande förslaget (6 §).

Såväl enligt kommittéförslaget som det föreliggande förslaget tillkommer det allmänna åklagaren att vid ägarens försummelse påkalla den kriminella påföljdens tillämpning, men däremot jordbrukskommissionen att begära det nya föreläggande för ägaren, som må finnas nödigt. Då det emellertid tydligen är lämpligt, att åklagaren och jordbrukskommissionen i förevarande hänseenden icke handla oberoende af hvarandra, har i 8 § inför ett stadgande om skyldighet för åklagaren att i god tid underrätta jordbrukskommissionen om tillämnadt åtal.»

Föredraganden uppläste härefter ifrågavarande lagförslag af den lydelse, bilagan vid detta protokoll utvisar, och hemställde i underdånighet, att högsta domstolens utlåtande öfver förslaget måtte för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler genom utdrag ur protokollet inhämtas.

Till denna af statsrådets öfriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:ts Konungen i nåder lämna bifall.

Vid protokollet

C. S. Wettermark.

Förslag

till

Lag

angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

För Kopparbergs, Gäfneborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län förordnas som följer:

1 §.

Finnes å fastighet på landet, tillhörig enskild, inägojord af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, må fastigheten ej så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras, och ej heller för jordbruket nödiga byggnader bortföras eller lämnas att förfalla.

2 §.

Uppsikt öfver att fastighet ej så vanvårdas, som i 1 § förmäles, tillkommer särskild af Konungen för hvarje län tillsatt kommission, benämnd jordbrukskommission och bestående af ordförande och två ledamöter, hvilka samtliga utses för en tid af tre år.

3 §.

Där på grund af inkommen anmälan eller eljest kommissionen finner skälig anledning antaga, att jordbruk, i strid mot bestämmelserna i 1 §, är utsatt för vanvård, äger kommissionen att till företagande af syn å fastigheten förordna tre gode män, hvilka utses bland dem, som i orten äro valde till nämndemän eller till ledamöter i ägodelningsrätt eller till

gode män vid landtmäteriförrättning. Till syneman må ock, där så finnes lämpligt, väljas landtbruksingeniör, länsagronom eller jordbrukskonsulent.

De sålunda utsedde synemännen skola å stället undersöka förhållandet och däröfver till kommissionen afgifva redogörelse jämte förslag till de åtgärder, som för vanhäfdens afhjälpande må finnas nödiga.

4 §.

Finner kommissionen efter öfvervägande af synemännens utlåtande, att fastighet strid mot denna lag vanvårdats, söke kommissionen med ägaren träffa skriftlig öfverenskommelse, hvarigenom denne åtager sig att inom viss tid, högst fyra år, och vid lämpligt vite, minst två hundra och högst två tusen kronor, vidtaga erforderliga åtgärder till vanhäfdens afhjälpande.

Kan ej sådan öfverenskommelse träffas, äger kommissionen att vid domstol i den ort, där jorden ligger, anhängiggöra och utföra talan mot jordägaren.

5 §.

Har jämlikt 4 § talan blifvit till domstol instämd, äger domstolen föreskrifva de åtgärder, som erfordras för vanhäfdens afhjälpande, samt förelägga ägaren viss skäligh tid, dock ej öfver fyra år, inom hvilken samma åtgärder skola vara vidtagna, så ock vite, som i 4 § sägs.

6 §.

Har efter det åtagande enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § skett, fastigheten genom köp, byte eller gåfva öfvergått till ny ägare, svare likväl den förre ägaren för åtagandets eller föreläggandets fullgörande, där ej med jordbrukskommissionens medgifvande ansvarigheten af nye ägaren öfvertagits.

7 §.

Hvad i 3, 4 och 5 §§ stadgats äger ej tillämpning, där jordägaren finnes vara på grund af fattigdom eller annan giltig orsak urståndsatt att afhjälpa vanhäfden.

Har jordägare, efter det åtagande enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § ägt rum, af orsak nu sagts varit urståndsatt att fullgöra åtagandet eller föreläggandet, må han ej till vitet fällas.

8 §.

Tillämpning af vite, hvarom i 4 och 5 §§ sägs, påkallas af allmän åklagare. Innan dylikt åtal vid domstolen till handläggning förekommer, skall åklagaren i god tid därom underrätta kommissionen, som äger att vid domstolen påkalla det föreläggande i afseende å vanhäfdens afhjälpande, som med afseende å fastighetens tillstånd vid tillfället må finnas befogadt.

9 §.

Af vite, som enligt denna lag ådömes, tillfalla tre fjärdedelar kronan och en fjärdedel åklagaren. Vite, som nu sagts, må, i händelse af bristande tillgång till dess gäldande, ej till frihetsstraff förvandlas.

10 §.

För syneförrättning njute synemännen ersättning enligt hvad särskildt stadgas.

Har öfverenskommelse enligt 4 § eller föreläggande enligt 5 § ägt rum, vare jordägaren skyldig gälda kostnaden för den i ärendet enligt 3 § förrättade syn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1908; dock att lagen ej må tillämpas med afseende å fastighet, som genom aftal träffadt före nämnda dag är till annan upplåten med nyttjanderätt på sådana villkor, att brukaren icke i händelse af fastighetens vanvårdande kan från nyttjanderätten skiljas.

Utdrag af protokollet öfver ett lagärende, hållet uti Kungl. Maj:ts högsta domstol torsdagen den 21 februari 1907.

Andra rummet.

Närvarande:

Justitieråden LILIENBERG,
BOHMAN,
CASSEL,
SILVERSTOLPE,
PETRÉN.

Sedan vid föredragning den 22 november 1906 inför ofvanbemälda justitieråd af det till högsta domstolens utlåtande öfverlämnade förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne beslutats, att handlingarna skulle emellan högsta domstolens ledamöter cirkulera, företogs nu detta ärende till afgörande; varande förslaget bilagdt detta protokoll.

Justitierådet *Petrén* yttrade: »Det af Norrlandskommittén utarbetade lagförslag i förevarande ämne var afsedt att äga tillämpning allenast å de i trävaruindustriens besittning varande fastigheter, som ägnade sig för själfständigt jordbruk, under det att enligt det remitterade förslaget lagbestämmelserna utsträckts att gälla alla i enskild ägo varande fastigheter af sådan beskaffenhet. Anledningen till den sålunda vidtagna förändringen i fråga om lagens tillämplighetsområde har, såvidt jag kunnat finna, hufvudsakligen varit en sträfvan att vinna formell likhet inför lagen. En sådan likhet är visserligen önskvärd, men, då man nu en gång bestämt sig för att söka genom lagstiftningsåtgärder ingripa till skyddande af den själfägande jordbrukande befolkningen i Norrland mot den där öfvermäktiga trävaruindustrien, ligger det i sakens natur att den för ända-

målets vinnande erforderliga lagstiftningen i mångt och mycket måste få karaktären af en undantagslagstiftning, riktad mot trävaruindustriens idkare, och att således en olikhet inför lagen mellan dem och öfriga medborgare måste uppstå. Genom den ifrågasatta utsträckningen af lagens räckvidd skulle man i stället åstadkomma en olikhet af helt annan och enligt min mening vida betänkligare art, nämligen emellan hela den jordbruksidkande befolkningen i Norrland, å ena, och i det öfriga Sverige, å andra sidan. En dylik olikhet synes icke böra tillskapas utan att verkliga skäl därtill föreligga. Nu har det emellertid icke ens uppgifvits, att något behof af en lagstiftning, sådan som den ifrågavarande, gjort sig gällande beträffande andra fastigheter än dem, som äro i trävaruindustriens besittning. Det torde också vara uppenbart, att en jordägare, som själf besitter och brukar sitt hemman och däraf skall hafva sin bergning, ej gärna kan tänkas vilja helt och hållet nedlägga jordbruket eller med afsikt alldeles försumma detsamma, och att således i fråga om dylika jordägares fastigheter ej äro att befara de typiska fall af vanhäfd, som förekomma å en mängd af de i trävaruindustriens besittning varande fastigheter och som just gifvit anledning till ifrågavarande lagförslag. Med hänsyn härtill kan det ju förefalla, som om, på sätt äfven blifvit anmärkt, den föreslagna utsträckningen icke skulle vara af någon större praktisk betydelse, enär i allt fall ringa anledning finnes till antagande att ingripande enligt lagen skulle komma att äga rum mot andra än idkare af trävarurörelse. Huru härmed skulle komma att förhålla sig, torde dock icke kunna med visshet förutsägas. Just i fråga om fastigheter, hvilka ägarne själfva bruka och besitta, kan det lätteligen inträffa att på grund af ägarens fattigdom eller sjukdom jordbruket i hög grad vanskötes eller åbyggnaderna få förfalla. I sådana fall skulle ju enligt lagförslaget något ingripande ej äga rum i annan händelse, än då de orsaker, som gifvit anledning till vanhäfd, upphört, men säkerligen skulle det för både jordbrukskommission och domstol kunna blifva en ytterst svår och grannlaga pröfning att afgöra, huruvida ägaren af giltig orsak vore urståndsatt att afhjälpa vanhäfd. Vidare kan det tänkas, att en jordägare igenlägger en till hans hemman hörande betydlig odling, därför att han finner det besvärligt att skaffa nödig arbetskraft eller af annan orsak icke vill bibehålla odlingen. Äfven om hans åtgärd icke skulle vara från nationalekonomisk synpunkt försvarbar, därför att odlingen är af sådan beskaffenhet att dess bibehållande bör löna sig, skulle det dock kunna vara mycket hårdt för ägaren att tvingas att återupptaga odlingen. Fall af sist antydda beskaffenhet kunna ju inträffa äfven i fråga om bolagshemman, men det synes mig ligga i öppen dag att ett ingripande mot den, som själf besitter och brukar sitt hemman, blir af en

helt annan personlig art och från många synpunkter är vida mera ägnadt att väcka betänkligheter än ett ingripande, som riktas t. ex. mot ett bolag beträffande en eller annan af dess många fastigheter. För en bonde med små ekonomiska resurser, kan ju ett sådant föreläggande, som i lagförslaget åsyftas, blifva helt och hållet ruinerande. Det synes mig därför, som om försiktigheten bjöde att, på sätt ock flertalet af de i ärendet hörda myndigheterna tillstyrkt, icke utsträcka den tilltänkta lagens tillämplighetsområde längre än kommittén föreslagit.»

Justitierådet *Silverstolpe* anförde: »I afseende å den föreslagna lagens *tillämplighetsområde* har jag ej annat att erinra, än att det förefaller oegentligt, att denna lag skall gälla för de sex norra länen i deras helhet, under det såväl lagen angående förbud i vissa fall för bolag eller förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906, som det af Kungl. Maj:t i nådig proposition till Riksdagen den 10 januari 1907 framlagda förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne omfattar, förutom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, allenast vissa delar af de båda öfriga länen. Då samtliga dessa lagar gå ut på ett ingripande från statens sida för jordbrukets befrämjande genom särskilda undantagsbestämmelser, synes det område, för hvilket bestämmelserna skola gälla, böra vara lika i alla lagarna.

Nu ifrågavarande lagförslag hänför sig till sådana i enskild ägo varande fastigheter, å hvilka finnes *inägojord* af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas. Såsom Norrlandskommittén erinrat och landtmäteristyrelsen i sitt utlåtande öfver nämnda kommittés förslag till lag innefattande vissa bestämmelser om ägostyckning inom Gäfleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län närmare framhållit, sammanfaller det af kommittén begagnade uttrycket »inägojord», hvilket af kommittén i sistberörda lagförslag definierats, icke med det i skiftesförfattningarna förekommande ordet »inrösningsjord». Enligt den af kommittén lämnade definitionen ingår nämligen i inägojord ej slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är af mindre värde, och ej heller obruten odlingsmark, hvilka ägoslag däremot jämlikt 60 § skiftesstadgan kunna hänföras till inrösningsjord. Då uttrycket »inägojord» återfinnes i kommitténs förslag till vanhäfdslag, hvilket legat till grund för det nu förevarande, och kommittén i motiven till samma förslag rörande betydelsen af detta uttryck hänvisat till hvad kommittén i fråga härom anfört i sina motiv till den föreslagna ägostyckningslagen, måste väl antagas, att med inägojord i det föreliggande förslaget afses detsamma som i sistnämnda lagförslag, och torde vid sådant förhållande

i den nu ifrågasatta lagen böra intagas en definition på begreppet inägojord, motsvarande den af kommittén i förslaget till ägostyckningslag lämnade. Detta synes vara så mycket nödvändigare, som i ofvanberörda för Riksdagen framlagda förslag till arrendelag för Norrland och Dalarne i ett liknande sammanhang användts uttrycket »inrösningsjord» och därigenom lätt kan framkallas den föreställningen, att de båda uttrycken innebära samma sak. I lagen om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning den 16 juni 1905 har visserligen begreppet inägojord fått en begränsning, som delvis öfverensstämmer med kommitténs förslag, då i nämnda lag förklaras, att till inägor, hvarom där talas, ej må räknas slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är af mindre värde. Ehuru häri ingenting säges om odlingsmark, skulle möjligen en hänvisning till denna lag i förevarande fall kunna anses tillfyllest, då å obruten odlingsmark väl icke någon egentlig vanvård ur jordbrukssynpunkt torde kunna förekomma. Häremot vill jag likväl erinra, att det i ett annat afseende är af vikt, att tydligt besked lämnas, hvart odlingsmarken rätteligen är att hänföra. Vid afgörandet af frågan, om inägojorden till en fastighet är af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kan idkas, synes nämligen under vissa förutsättningar resultatet kunna blifva olika, om odlingsmarken medräknas eller om så ej sker. För öfrigt läser en hänvisning till omförmälda lag så mycket mindre vara lämplig, som densamma endast är provisorisk och skall upphöra att gälla redan den 1 januari 1910.

Den *vanhäfd*, föreliggande lagförslag afser att förekomma, angifves i detsamma bestå däri, att antingen fastigheten så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyras, eller ock för jordbruket nödiga byggnader bortföras eller lämnas att förfalla. Mot förslagets bestämmelser härutinnan synas anmärkningar med fog kunna framställas.

Hvad det första slaget af vanhäfd beträffar torde väl meningen vara, att lagen skall blifva tillämplig endast för det fall, att jordbruket nedlägges å ägor, där sådant kan med någon fördel bedrifvas. Norrlandskommittén yttrar nämligen i sina motiv, att, om en odlad äga är till jordmånen så dålig, att dess afkastning icke ersätter brukningskostnaden för en på stället bosatt åbo, dess utläggande till skogsmark icke kan anses såsom sådan vanvård, som i förslaget afses. Detta betraktelsesätt har dock icke, såsom en del reservanter inom kommittén hemställt, fått något uttryck i den föreslagna lagen, och det är därför fara värdt, att vid densammans tillämpning en annan åsikt kan komma att göra sig gällande, så att jordägaren tvingas att fortfarande bruka en sådan äga.

I fråga om den vanhäfd, hvartill jordägaren skulle göra sig skyldig genom att bortföra för jordbruket nödiga byggnader eller lämna dem att förfalla, är förslaget enligt min tanke alltför strängt. Det måste anses i högsta grad obilligt om en jordägare, som har flera fastigheter i sambruk, skulle förmenas att flytta byggnader från en af dessa fastigheter till en annan, där de kunna med större fördel användas, eller att nedrifva byggnaderna vid en med hufvudgården sammanslagen mindre gård, då vid hufvudgården finnas för bägge fastigheternas brukande tillräckliga byggnader. Kommittén medger själf, att i sådana fall jordbruket icke egentligen försämras, men åberopar såsom skäl för sitt förslag, att genom bortförandet af byggnaderna eller försummadt underhåll af desamma den särskilda fastighetens värde såsom själfständig jordbrukspossession i afsevärd grad förminskas. Detta skäl är dock, såvidt jag kan finna, icke af någon afgörande betydelse. Den omständigheten, att ett jordområde vid någon tidpunkt varit styckadt i smärre brukningsdelar, får väl icke utgöra hinder för dessas sammanförande till en större possession, och vid bedömande af spørsmålet, huruvida för jordbruket erforderliga byggnader finnas, bör hänsyn då tagas till denna possession i dess helhet. Det föreslagna stadgandet leder i själfva verket därtill, att jordbruket i dylika fall kommer att betungas med underhåll af byggnader, som äro för detsamma öfverflödiga eller till belägenheten otjänliga. Detta blifver så mycket kännbarare, för den händelse fastigheterna användas uteslutande för jordbruksändamål och således icke industrien kan tagas i anspråk för gäldande af de onödiga kostnader, som påläggas jordägaren.

På grund af det anförda hemställer jag, att förslagets bestämmelser om hvad som skall anses utgöra vanhäfd ändras och förtydligas i de afseenden, som nu blifvit af mig framhållna.»

Justitierådet *Cassel* delade den af justitierådet *Silverstolpe* uttalade åsikt om lämpligheten af att i den föreslagna lagen intaga en bestämmelse om hvad som med *inägojord* i lagen skulle afses, och instämde i justitierådet *Silverstolpes* hemställan, att förslagets bestämmelser om hvad som skulle anses utgöra *vanhäfd* ändrades och förtydligades i de af honom angifna hänseenden.

Vidare anförde justitierådet *Petrén*: »Påföljden för underlåtenhet att afhjälpa vanhäfd skulle enligt det remitterade förslaget bestå i skyldighet att utgifva vite, antingen sådant, som jordägaren vid träffande af öfverenskommelse med jordbrukskommissionen åtagit sig, eller ock vite, som af domstol förelagts. Ett vite af förstnämnda slag skulle enligt mitt omdöme blifva af rent civil natur och i intet afseende skilja sig från vite, som i annat kontrakt utfästs för underlåtenhet att fullgöra något åtagande. För

dess utsökande skulle därför, om ej särskilda bestämmelser meddelades, komma att gälla enahanda regler som för utsökande af vanliga fordringar. Det af domstol förelagda vitet skulle däremot blifva af kriminell natur, likställt med böter. Så t. ex. skulle väl i fråga om dylikt vite bestämmelserna i 2 kap. 9 § strafflagen om utmätning för böter liksom stadgandet i 17 kap. 18 § handelsbalken, att böter äga minsta rätt, komma att blifva tillämpliga. En sådan olikhet mellan de viten, som enligt ifrågasvarande lag kunde komma att utdömas, kan uppenbarligen icke vara lämplig och är säkerligen ej heller äsyftad. Om den föreslagna anordningen skall bibehållas, torde det därför blifva nödigt att genom särskilda bestämmelser i lagen likställa det civila vitet med det kriminella.

Vitessystemet synes för öfrigt vara mindre lämpligt äfven från den synpunkten, att det i viss mån betager domstolen makten att reglera påföljden efter förseelsens beskaffenhet. Därest en jordägare, som vid vite fått sig förelagdt att afhjälpa vanhäfd, i hufvudsak vidtager de för ändamålet erforderliga åtgärder och endast i någon mindre del försummar att ställa sig föreläggandet till efterrättelse, skulle ju domstolen, om tillämpning af vitet påkallades, vara nödsakad att utdöma hela vitet. Å andra sidan, om en jordägare, som erhållit sådant föreläggande, i stället för att efterkomma detsamma företager sig att helt och hållet nedlägga jordbruket, skulle domstolen, i fall nytt föreläggande ej meddelats, icke kunna gå utöfver det ursprungligen förelagda vitet, som kanske beräknats med hänsyn till vanhäfd af jämförelsevis ringa omfattning.

Till stöd för användandet af vitespåföljd i stället för böter har hufvudsakligen åberopats den fördel, som skulle ligga däri, att ett vite i motsats till böter skulle kunna åläggas ett bolag och af bolaget såsom sådant utdömas. Detta gäller emellertid endast i fråga om det civila vitet, som tydligtvis måste utdömas af den, som åtagit sig att gälda detsamma, under det att ett kriminellt vite enligt gällande rättsuppfattning lika litet som böter torde kunna ådömas en juridisk person.

Då det föreslagna vitessystemet således icke synes medföra någon fördel, men, såsom ofvan antydts, är förenadt med allvarliga olägenheter, anser jag det lämpligare att, i enlighet med hvad Norrlandskommittén föreslagit, stadga bötesstraff såsom påföljd för den jordägare, som efter sätter åtagande eller föreläggande att afhjälpa vanhäfd. Däremot har jag intet att erinra mot att, på sätt i det remitterade förslaget skett, bestämmelser meddelas därom att på fattigdom eller annan giltig orsak beroende oförmåga att afhjälpa vanhäfdens fritager jordägaren från lagens tillämpning samt att i öfverensstämmelse därmed enligt lagen ådömda böter icke skola vid bristande tillgång förvandlas till frihetsstraff. Ej heller synes

något vara att anmärka mot att böternas minimibelopp bestämmes till 200 kronor eller mot deras fördelning med tre fjärdedelar till kronan och en fjärdedel till åklagaren.

Äfven om påföljden bestämmes till böter, synes emellertid tvekan kunna uppstå, huruvida den talan, som instämnes till domstol med yrkande om föreläggande för jordägaren att vidtaga åtgärder för afhjälpan af vanhäfd, skall anses såsom civil eller kriminell. För undanröjande af sådan tvekan torde böra i lagen intagas ett stadgande, att mål, som enligt förevarande lag anhängiggöras, skola behandlas såsom brottmål.

I öfrigt föranleder det remitterade förslaget från min sida ej annan anmärkning, än att det synes mig lämpligast om allmän åklagare ej ägde föra talan om tillämpning af vites- eller bötespåföljd annorledes än med tillstånd af jordbrukskommissionen. Frågan huruvida sådan talan bör anställas kan vara af mycket granulaga natur att afgöra och kommissionen, som själf träffat aftal med jordägaren eller vid domstol utfört den talan, på grund hvaraf föreläggande meddelats, bör bäst vara i stånd att bedöma, huruvida jordägaren fullgjort hvad honom ålegat. Det skulle vara föga tilltalande, om åklagaren förde ansvarstalan, under det att kommissionen ansåg jordägaren i hufvudsak hafva vidtagit föreskrifna åtgärder och därför ej fann skäl anhängiggöra talan om nytt föreläggande.»

Beträffande den påföljd, som borde stadgas för underlåtenhet att afhjälpa vanhäfd, voro *högsta domstolens öfriga ledamöter* ense med justitierådet Petré, likasom ock därutinnan, att stadgande borde i lagen meddelas, att mål, som enligt förevarande lag anhängiggjordes, skulle behandlas såsom brottmål, samt att det borde tillkomma jordbrukskommissionen att afgöra, huruvida talan om tillämpning af den stadgade påföljden skulle anställas.

Ur protokollet

Lennart Berglöf.

*Utdrag af protokollet öfver justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 9 april 1907.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Statsråden ALBERT PETERSSON,
ALFRED PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
DYRSSEN,
HAMMARSKJÖLD,
ROOS,
JUHLIN,
Justitieråden LILIENBERG,
SILVERSTOLPE.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Albert Petersson anmälde högsta domstolens utlåtande öfver det genom Kungl. Maj:ts beslut den 3 november 1906 till högsta domstolen remitterade förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne.

Efter att hafva redogjort för högsta domstolens utlåtande anförde departementschefen:

»I anledning af de mot förslaget inom högsta domstolen framställda anmärkningarna har förslaget blifvit ånyo öfversedt, därvid de ändringar vidtagits, som föreslagits af ett flertal af högsta domstolens ledamöter, hvarjämte med föranledande af en annan inom högsta domstolen framställd anmärkning ordet 'inägojord' i 1 § utbytt mot orden 'åker och äng'.

Af en ledamot af högsta domstolen har anmärkts, att då såväl lagen angående förbud i vissa fall för bolag eller förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 som det af Kungl. Maj:t i nådig proposition till innevarande års riksdag framlagda förslag till lag innefattande särskilda bestämmelser om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne gällde förutom de fyra nordligaste länen allenast vissa delar af Kopparbergs och Gäfleborgs län, jämväl förevarande lag borde i afseende på tillämplighetsområdet sålunda inskränkas. Detta är visserligen icke någon nödvändig följd af lagens innehåll, ty under det att de nämnda förbuds- och arrendelagarna hafva till uppgift att söka vidmakthålla ett stånd af mindre jordbrukare, är ändamålet med den nu förslagna lagen att förekomma en menlig tillbakagång i jordbruket under konkurrensen med skogsintresset; men då onekligen några synnerligen trängande skäl icke förefinnas att utsträcka denna lag utöfver det område för hvilket de båda andra lagarna gälla, har lagens tillämplighetsområde inskränkts i enlighet med anmärkningen.»

Föredraganden uppläste härefter det sålunda jämkade lagförslaget och hemställde, att detsamma måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom nådig proposition Riksdagen till antagande föreläggas.

Statsrådet Alfred Petersson anförde:

»Syftet med denna s. k. vanhäfDSLag har uppenbarligen varit att förekomma det jordbruket å den i trävaruindustriens besittning varande jorden skulle helt och hållet nedläggas, hvilket befarats skola inträffa, särskildt därest de af den s. k. Norrlandskommittén föreslagna bestämmelserna om ägostyckning och arrende i Norrland och Dalarne blefve gällande lag. Lagen har därför ansetts som ett nödvändigt komplement till dessa lagar.

Med anslutning härtill har också kommitténs flertal åt sitt förslag gifvit sådan lydelse, att lagen skulle komma att afse endast trävaruindustrien och dess innehaf och ej den i egentlig mening jordbruksidkande befolkningen eller den i dess händer varande jorden.

Att gifva lagen den vidare utsträckning, som i det nu föredragna förslaget skett, kan jag icke tillråda, helst ett ingripande i sådan riktning från statens sida i den enskildes hushållning, där jorden äges och brukas i jordbrukssyfte och för att ägaren eller brukaren däraf skall hafva sin hufvudsakliga bärgning, torde vara hvarken af behovet påkalladt eller i stort sedt ens ägnadt att främja en bättre skötsel af jorden.

Med åberopande i öfrigt af de skäl justitierådet Petrén vid lagförslagets föredragning i högsta domstolen anført för sin mening i nu berörda afseende, anser jag att åt lagen icke bort gifvas större utsträckning än kommitténs flertal föreslagit.»

Justitierådet Silverstolpe åberopade hvad han vid ärendets behandling i högsta domstolen anfört i den mån det icke vunnit beaktande vid förslaget om arbetande.

Statsrådets öfriga ledamöter biträdde departementschefens hemställan;

och täcktes Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, med bifall till denna hemställan, förordna att till Riksdagen skulle aflåtas nådig proposition i ämnet af den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet

Lennart Berglöf.